

De inspiratie van ruimzinnig pionieren

Utrecht, 25 november 2022

Sake Stoppels, lector theologie CHE (Ede)

Veel dank voor de uitnodiging om bij de presentatie van 'De inspiratie van ruimzinnig pionieren' iets in te brengen rond dit boek. Allereerst uiteraard van harte met het verschijnen van dit boek. De inhoud vormt in zekere zin een weerspiegeling van de titel. Het boek is bepaald niet eenkennig, maar ademt ruimte. Ruimte voor auteurs met uiteenlopende achtergronden en ruimte voor loyaal-kritische bijdragen. Het boek biedt volop aanleiding om te reageren, maar ik zal me uiteraard moeten beperken tot een paar thema's. Ik heb 3 punten waarover ik iets zou willen zeggen.

1. Ruimzinnigheid wint terrein

Wat is ruimzinnig? De Dikke van Dale kent het woord nog niet, maar dat gaat door jullie beide boeken vast veranderen. Ik vind het een mooi woord dat voorbij probeert te komen aan het klassieke polaire duo vrijzinnig en rechtzinnig. Het woord zoekt verbinding én ruimte, het zoekt profiel én openheid. Mechteld Jansen gebruikt in haar openingsartikel de woorden ruimzinnig, ruimgevig en ruimhartig. Ruimdenkend had er ook nog bij gekund. In haar artikel zet ze in mijn ogen op een mooie en verbindende manier de toon van de bundel. Ik zie die ruimzinnige manier van kerk-zijn ook terug in het onderzoek dat we binnen de kaders van de Protestantse Kerk en de CHE hebben gedaan. We hebben 40 voorgangers en 20 pioniers geïnterviewd over hun missionaire mindset.¹ Wat daarbij opviel was hun gegroeide openheid voor de omgeving, voor stemmen die anders zijn dan de eigen stem en voor het zien van de Geest van God die niet gebonden is aan de aanwezigheid van gelovigen en van de kerk. We troffen er een hoge mate van positieve ruimzinnigheid aan, een nieuwe vrijmoedigheid en tegelijk een zekere mate van onzekerheid over klassieke theologische thema's en posities. Dat is inherent aan het verlaten van je bubbel en je werkelijk laten raken door mensen met andere achtergronden en overtuigingen. Dat is niet zonder risico. De Britse onderzoeker Philip Wall vat dat mooi samen in de term 'soteriologisch agnosticisme'. Drie pioniers – Gerko Tempelman, Bram Kalkman en Rikko Voorberg – schreven min of meer parallel aan jullie bundel onlangs ook een boek over ruimzinnig pionieren. Dat boek heeft als titel 'Onzeker weten'.² Die titel vind ik tot op zekere hoogte herkenbaar voor het PKN-onderzoek onder pioniers en voorgangers. We weten het allemaal niet meer zo goed en daar kan ook veel winst in liggen.

Terzijde: ik zag ook een mooie verbinding van het verlangen van deze drie pioniers naar eerherstel voor de gedachte van de erfzonde³ - jullie horen het goed! – en de ruimte die Berthe van Soest in de bundel vraagt voor gevoelens van afkeer, walging en woede als locus in de missiologie.⁴ We blijken toch minder te deugen dan ons lief is. Ik zie hier een onverwachte en misschien wel veelbelovende verbinding met de orthodoxe theologie.

---

¹ Sake Stoppels, *De missionaire mindset van pioniers binnen de Protestantse Kerk*, Onderzoeksverslag Protestantse Kerk, Utrecht 2021 en idem, *De missionaire mindset van voorgangers binnen de Protestantse Kerk*, Onderzoeksverslag Protestantse Kerk, Utrecht 2021. Beide verslagen zijn te vinden op <https://www.researchgate.net/profile/Sake-Stoppels>

² Rikko Voorberg, Gerko Tempelman en Bram Kalkman, *Onzeker weten. Een inleiding in de radicale theologie*, Utrecht 2022

³ Gerco Tempelman, 'Antropologie – en erfzonde', in: *Onzeker weten*, p. 59-71

⁴ Berthe van Soest, 'De wond als begin en locus in missiologie', in: Mechteld Jansen, Berthe van Soest (red), *De inspiratie van ruimzinnig pionieren*, Kampen 2022, p. 153-178

2. Allergie voor discipelschap?

Mijn tweede punt gaat over discipelschap. Mechteld geeft in haar *Ten geleide* aan dat er binnen de kringen van ruimzinnige pioniers aarzelingen zijn rond het begrip 'discipelschap'. Al gauw komen we met dit wat evangelicale begrip in de sfeer van persoonlijke bekering. Heel gemakkelijk komt er ook een soort van maatstaf in mee, een beoordelingsschema. We zien deze aarzeling ook terug in de Nederlandse versie van de pioniersreis. Stefan Paas refereert daar in de bundel ook aan. Waar Michael Moynagh ongeremd spreekt over 'exploring discipelschap' als een van de 5 kernmomenten in de pioniersreis, is de Nederlandse versie in eerste instantie veel terughoudender: 'geloven verkennen'. Op een later moment is dat overigens ook weer iets aangescherpt: het heet nu 'geloofsleven verkennen'.⁵ Het Engelse discipleship roept direct de verbinding met Jezus Christus op. In de Nederlandse versies is die verbinding er veel minder direct. De vraag is uiteraard of dat erg is. Elke cultuur zoekt zijn eigen taal en pionieren in Nederland is toch ook weer anders dan in Engeland. We hebben in ons onderzoek onder pioniers en voorgangers gevraagd naar het unieke van de christelijke traditie. Is dat er en zo ja, waarin dan? Het zal niet verbazen dat de naam van Jezus daarbij vaak viel. Hij is het unieke handelsmerk van de christelijke traditie, zou je kunnen zeggen. Maar in de bundel heeft zijn naam geen dominante plek. In jullie parallelle praktijkboek lees ik dat het bij ruimzinnige pioniersplekken niet zoveel over Jezus gaat.⁶ Opnieuw kun je de vraag stellen of dat erg is. Wat is de plek van Jezus in het pionieren? Henk de Roest schreef al weer jaren geleden het volgende: 'Wanneer we Jezus uit de kerk zouden halen, blijft er niets van over. Een kerkelijke gemeenschap, hoe klein ook, die voluit christelijk wil zijn, kan niet anders dan op een niet-opdringerige manier over haar eerste liefde, Jezus, beginnen.'⁷ Mag je dat denken ook op pioniersplekken toepassen? En zou het kunnen zijn dat een open uitnodiging aan mensen om zich op de een of andere wijze met deze Jezus te verbinden uiteindelijk de diepste dienst is die de christelijke traditie kan bewijzen?

3. Spanning traditie – context

Gert-Jan Roest gebruikt in de bundel het mooie beeld van de paardans om de verbinding tussen de christelijke traditie en context te verhelderen. Ze zullen elkaar moeten vasthouden om te kunnen zwieren op de dansvloer. Hij ziet zeker goede voorbeelden van verbinding, maar ziet ook uitdagingen. De eerste uitdaging die hij noemt is het constructief en positief verwoorden van wat de kern is van het christelijk geloof. Soms kunnen ruimzinnige pioniers beter aangeven wat het niet of niet meer is dan dat ze kunnen aangeven wat het dan wel is. Rick Benjamins onderneemt in het boek een poging om iets over God te zeggen. Hij gaat daarmee de uitdaging van Roest aan. Hij neemt nadrukkelijk afstand van het klassieke theïstische godsbeeld. Het heeft naar zijn overtuiging geen zin – ik citeer – 'om het woord 'God' in ruimzinnige pioniersplekken te gebruiken als een verwijzing naar een objectieve realiteit buiten ons, los van ons, die ons bepaalt.'⁸ Daarmee neemt hij echt afstand van veel klassiek theologische denken dat overigens ook nu nog zijn duizenden verslaat. Maar hij probeert dus ook nieuwe taal voor God te vinden. Via Lauster, Kearney, Taylor, Schleiermacher en Tillich komt hij uit bij een heel ander godsbegrip, bij – ik citeer opnieuw – 'God niet als een zijnde, maar als zijn zelf, als grond van het zijn en als oneindigheid die eindigheid draagt.'⁹ Dat is heel andere

---

⁵ Zie <https://lerenpionieren.nl/kernthemas/pioniersreis/> Overigens worden in de verdere uitwerking van de kernthema's vaak nog de oude begrippen gebruikt.

⁶ Jeannet van Doorn e.a., *Ruimzinnig pionieren. Praktijkverhalen*, Kampen 2021, p. 68

⁷ Henk de Roest, *Een huis voor de ziel. Gedachten over de kerk voor binnen en buiten*, Zoetermeer 2010, p. 137

⁸ Rick Benjamins, 'De levenswerkelijkheid van mensen en het begrip van God', in: Mechteld Jansen, Berthe van Soest (red), *De inspiratie van ruimzinnig pionieren*, Kampen 2022, p. 54

⁹ Idem, p. 66

taal dan het intieme 'Abba, Vader' van Jezus en Paulus en van veel gelovigen van nu. Eerlijk gezegd vind ik het lastig om het godsverstaan van Benjamins echt goed te begrijpen en me er een plaatje bij te vormen. Ik kan me voorstellen dat ook ruimzinnige pioniers er niet direct iets mee kunnen in hun pionierspraktijk. Of onderschat ik ze daarmee? Maar hoe dan ook, hier ligt m.i. wel een grote uitdaging: kunnen we op pioniersplekken op zo'n manier verstaanbaar over God spreken dat er voor mensen een werkelijkheid opengaat die ook werkelijk anders is dan wat we ook in seculiere termen kunnen zeggen?¹⁰ Ik haal in dit verband een prikkelende vraag van Stefan Paas aan. Hij probeert weer heerlijk in zijn bijdrage aan de bundel: 'Is missionair pionieren meer dan een omslachtige religieuze poging om inzichten mee te delen die de meeste mensen – in elk geval de progressieve en weldenkende – toch al hadden?'¹¹ Het zou goed zijn om hier verder over door te denken. Als schot voor de boeg geef ik jullie een stelling mee van Johan Roeland, universitair hoofddocent aan de VU. In de bundel 'Ziel zoekt zin' over het nieuwe christendom in Nederland constateert hij dat de gedeelde culturele oriëntatie de noemer is onder de verschillende expressies van dit nieuwe christendom. Gedeelde geloofsovertuigingen zijn dat niet. De nadruk ligt op ieders authenticiteit.¹² Dat is herkenbaar, want we leven in een authenticiteitscultuur. Daar ligt zeker winst, maar de vraag komt ook op in hoeverre leidt dat tot spiritueel isolement en existentiële eenzaamheid. Kun je er een duurzame gemeenschap mee opbouwen (gesteld dat je dat zou willen)? De vraag is hoeveel eigenzinnigheid ruimzinnige gemeenschapsvorming aankan.

Een gedeelde uitdaging

Tot slot. Ik ben blij met het boek omdat het echt te denken geeft. Aan de CHE zijn we binnen het [lectoraat theologie](#) gefocust op het thema van verstaanbaarheid en relevantie van het Evangelie anno nu. Deze bundel is voor onze zoektocht een prikkelend document. Veel dank dus. En we blijven vanuit Ede graag met jullie sparren...

E: sstoppels@che.nl

---

¹⁰ Of hoeft dat niet meer en is 'god-talk' slechts een denkbare optie om ervaringen van transcendentie te verwoorden? Zie Benjamins, a.a., p. 61,62

¹¹ Stefan Paas, 'Luisteren en liefhebben', in: Mechteld Jansen, Berthe van Soest (red), *De inspiratie van ruimzinnig pionieren*, Kampen 2022, p. 85

¹² Johan Roeland en Mariecke van den Berg, 'Onder zoekers', in: Pauline Weseman, *Ziel zoekt zin. Hoe verder als je geloof het niet meer doet*, z.p. 20 22, p. 243